

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

Bij de vertaling

Twaalf maal bezocht Rudolf Steiner de stad Praag en hield er voordrachten. Al deze voordrachten ademen een bijzondere stemming, die aansluit bij de spirituele atmosfeer van deze Midden-Europese stad.

De hier afgedrukte voordracht hield Rudolf Steiner tijdens een bezoek aan Praag in april 1923. Gedurende dat jaar reisde Steiner naar vele Europese landen in zijn streven de antroposofische vereniging geheel nieuw te organiseren.

In het begin van de voordracht verwijst Rudolf Steiner naar de openbare lezing die hij een dag eerder had gehouden. Daarin had hij gesproken over de zielekrachten van de mens en hoe hogere waarnemingsvermogens in de ziel gewekt kunnen worden.

De voordracht over lopen, spreken en denken, die voor leden van de vereniging werd gehouden, gaat een stap verder. Hierin spreekt Rudolf Steiner over onze verbinding met geestelijke wezens. De voordracht neemt de lezer mee in een stroom die zijn aanvang heeft lang voor de aardse geboorte, en die doorwerkt tot in het leven na de dood.

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

Lopen, spreken, denken

De mens in relatie tot de engelenwereld

Oorspronkelijke titel:

|Gehen, sprechen, denken. Drei Etappen des Erwachens der menschlichen Seele

Uit:

GA 224: Die menschliche Seele in ihrem Zusammenhang mit göttlich-geistigen Individualitäten - Die Verinnerlichung der Jahresfeste

Locatie en datum:

Praag, 28-4-1923

Uitgeverij:

Christofor, Zeist, 2007

Vertaling:

Marijke Buursink

Vandaag zou ik vanuit esoterisch gezichtspunt nog het een en ander willen toevoegen aan wat ik gisteren in de openbare voordracht kon uitspreken. Ja, wat ik vandaag wil zeggen is een soort esoterische aanvulling. De mens groeit vanuit het bestaan dat ik gisteren het vooraardse bestaan heb genoemd het fysiek-aardse bestaan binnen, in eerste instantie door het leven als embryo. We zien dan dat het ziele-geesteswezen, dat aanvankelijk verborgen is, zich in dit fysieke bestaan manifesteert via het fysieke lichaam en dat het kind als het ware slapend in de fysieke aardewereld binnenkomt. We zien dat het kind in relatie tot de wereld om hem heen eigenlijk nog in een soort droomtoestand leeft en dat het pas geleidelijk aan wakker wordt.

Nu zijn er drie dingen die op bijzonder in het oog springende momenten de stadia van dit ontwaken weergeven. Met de innige vreugde, met die toegewijde liefde waarmee men altijd naar een kind kijkt wanneer men werkelijk mens is, kan men iets van die drie dingen waarnemen. Maar de volledige betekenis van deze drie dingen wordt pas duidelijk wanneer men door geesteswetenschap het leven van geest en ziel in het fysiek lichamelijke bestaan kan waarnemen. Deze drie dingen zijn het leren lopen, het leren spreken en het leren denken. U weet hoe jong de mens deze drie met elkaar samenhangende dingen doormaakt. Dit is ook de zinvolle volgorde. We zullen zo meteen zien waarom deze volgorde zinvol is en zo moet zijn. De volgorde kan wel anders zijn, maar dit is toch de natuurlijke volgorde.

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

Het leren lopen is iets wat maar een facet is van een reeks van dingen die het kind zich tegelijkertijd eigen maakt. De evenwichtstoestand waarin het kind zich direct na de geboorte bevindt is heel anders dan de houding waarin het zich later in de wereld beweegt. Met die houding is tevens het juiste gebruik van de armen verbonden, en ook het zich op de juiste wijze invoegen van het menselijk organisme in de houding die specifiek menselijk is in relatie tot de wereld, en in de mogelijkheid tot bewegen in het aardse bestaan die specifiek menselijk is. Dat moet het kind eerst leren. Vanuit de beweeglijkheid van het organisme die de mens zich eigen maakt vloeit datgene voort wat de mens in een evenwichtstoestand brengt ten opzichte van het vaste, het vloeibare en het gasvormige.

Dat alles is het fundament, is de basis voor iets anders. Bij al die activiteiten - het leren lopen, het evenwicht leren houden, de armen en vingers leren gebruiken - werken die bewegingen, die zich in het hele systeem afspelen, door in het systeem dat ten grondslag ligt aan het menselijk spreken. Dat spant de spieren, dat beweegt het bloed, dat heeft een bepaalde invloed op het etherlichaam van de mens, dat werkt door tot in de fysieke, etherische en astrale organen van de ademhaling,¹ dat gaat verder tot in de hersenen waar het een zekere vormende werking uitoefent. Je zou kunnen zeggen: het werkt door tot in die organen die door nabootsing van de omgeving vanuit het innerlijk van de mens de taal voortbrengen. Taal is omgezette beweging en omgezet evenwicht van de mens. Wie geest en ziel kan schouwen en daardoor tot kennis van de werkelijkheid kan komen, die ziet dat in het melodieuze element van de taal de handigheid doorwerkt die onze hand heeft bij het pakken - niet het eindresultaat, maar de inspanning die het kind moet leveren om die handigheid te veroveren. Het ritme van de taal komt tot uitdrukking in de manier waarop de voeten worden neergezet, in de loopbewegingen. Het is heel belangrijk te zien of het kind dat leert lopen eerst de hiel, de bal van de voet of de tenen neerzet. Uit de taal ontspruit dan het denken van het kind. Lopen, spreken, denken: die ontwikkelen zich vanuit die doffe, dromerige bewustzijns-toestand.

Als de mens pas geboren is en dat alles nog niet kan, dan is die kracht toch al in het kind aanwezig in de vorm van een laatste nawerking van die kracht zoals die in het vooraardse bestaan aanwezig is. De geesteswetenschap kan ons laten zien hoe dat in het vooraardse bestaan aanwezig is. - De eerste klanken zijn geen uiting van het denken, maar komen voort uit het lichamelijke wel- of onbehagen.

¹ Rudolf Steiner onderscheidt vier wezensdelen in de mens: het fysieke lichaam, het ether- of levenslichaam, het astrale of zielelichaam en het ik of de ik-organisatie. In de slaap verkeren ik en astraal lichaam ten dele buiten het fysieke en etherlichaam; bij het sterven verlaat ook het etherlichaam het fysieke lichaam, waardoor dit geleidelijk uiteenvalt.

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

Hoe zagen dat lopen, spreken en denken er nu uit in het voorwaardse bestaan? Wanneer je kijkt naar de uitingen van dat denken zoals het uit het kind te voorschijn komt en je volgt het in omgekeerde richting, dan verdwijnt het in een onbestemd duister. Het duikt pas weer op in de laatste tijd voor de geboorte op aarde. Dan schouw je het zielegeesteswezen van de mens in een geestelijke omgang met die schare wezens die ik in

mijn *Wetenschap van de geheimen der ziel*² engelen heb genoemd. Wat zich in die omgang afspeelt, kan men als volgt weergeven: daar worden gedachten niet abstract gedacht en uitgesproken, daar stroomt een levende gedachtenstroom van het ene wezen naar het andere; er ontstaat een levende verbinding met de engelen. De kracht die daardoor de menselijke ziel binnenstroomt ontwikkelt zich tot iets wat door de mens in de embryonale tijd als het ware wordt ‘verslapen’, maar wat later optreedt als de kracht van het denken, van de voorstelling. En die kracht hebben we om op een juiste wijze met onze medemensen om te leren gaan. Stelt u zich maar eens voor wat we zouden zijn als we niet konden denken, hoe zouden we dan met elkaar omgaan! Alles wat we als mensen in onze omgang met elkaar zijn, dat zijn we doordat we kunnen denken. Hier op aarde kunnen we elkaar als mensen onderling begrijpen door het denken dat we in de taal gieten. Deze manier van elkaar kunnen begrijpen via het denken, die hebben we te danken aan onze omgang met de engelen in het voorwaardse bestaan. Daar kunnen we overigens op dezelfde manier als waarop we met de engelen omgaan ook met de andere mensen omgaan die in het voorwaardse bestaan zijn; dat uit zich als een soort directe gedachtentaal. Maar daarboven staat de omgang met de hiërarchie

² De wetenschap van de geheimen der ziel (Zeist 2004) bevat een omvattende schets van het vierledig wezen van de mens en van wat er in de toestand van slaap en dood gebeurt. Daarnaast wordt een overzicht gegeven van de wijze waarop dit vierledig mensenwezen in de loop van de gehele aardeontwikkeling is ontstaan. Hierbij wordt onder meer uitvoerig ingegaan op de rol die geestelijke wezens bij die ontwikkeling hebben gespeeld. Er worden negen groepen wezens onderscheiden (de ‘hiërarchieën’), waarvan dé engelen het dichtst bij de mens staan. (Zie ook noot 3.)

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

van de engelen,³ want die schenkt niet alleen bevrediging voor de ziel, maar ook kracht, die later weer zichtbaar wordt in het denken dat het kind zich bij de derde stap in het aardse leven eigen maakt.

Nu richten we de blik op de tweede stap, op de taal. De taal is niet louter aan het zenuw-zintuigstelsel⁴ gebonden zoals het denken. De taal is gerelateerd aan het borststelsel, het ritmische stelsel van de mens, dat zich manifesteert in de ademhaling en de bloedsomloop. Wanneer we dat wat uit het kind te voorschijn komt, de uiterlijke wereld nabootsend in de taal, in omgekeerde richting volgen tot in het vooraardse bestaan, dan ontdekken we dat de mens deze krachten ontleent aan de omgang die hij in het vooraardse bestaan met de tweede hiërarchie mocht hebben, met de aartsengelen, de wezens die de volkeren leiden en die deze taak hebben juist omdat hun relatie tot de mens zo is als ik net beschreef. Deze krachten, die de mens in de omgang met de aartsengelen worden geschonken, zijn ondergedoken in de nacht en komen pas weer te voorschijn in de krachten die leven in de aardse taal, waardoor wij andere mensen

³ De namen van de hiërarchieën zijn:

Eerste hiërarchie

Serafijnen - geesten van de liefde

Cherubijnen - geesten van de harmonie

Tronen - geesten van de wil

Tweede hiërarchie

Kyriotetes - geesten van de wijsheid

Dynamis - geesten van de beweging

Exousiai - geesten van de vorm Derde hiërarchie

Archai (oerkrachten) - geesten van de persoonlijkheid

Archangeloi (aartsengelen) - vuurgeesten (volksgeesten)

Angeloi (engelen) - zonen van het leven

(Literatuur: W F. Veltman, Antroposofie. De weg van het ik, Zeist 1991, hoofdstuk 9.)

⁴ Naast het vierledig mensbeeld heeft Rudolf Steiner het zogenaamde ‘drieledig mensbeeld’ ontwikkeld, waarin de vorm waarin de mens als aardewezen leeft wordt beschreven. Daarin worden drie orgaanstelsel, onderscheiden:

- het zenuw-zintuigstelsel met centrum in het hoofd,

- het ritmische stelsel met centrum in de borst (hart, ademhaling),

- het stofwisselings-ledematenstelsel, waartoe zowel de bewegingsorganen (ledematen) als de voortplantingsorganen behoren.

(Zie: Rudolf Steiner, Von Seelenriitseln, GA 21, Dornach 1983.)

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

kunnen begrijpen. Wat zouden wij mensen in de omgang met elkaar zijn zonder taal, zonder het vermogen de etherische gedachtengolven over te brengen naar de grovere luchtgolven die de dragers zijn van de taal! De krachten die bewerkstelligen dat ons ritmisch stelsel de drager wordt van een meer verdichte openbaring hebben wij te danken aan de hiërarchie van de aartsengelen. Zo kunnen we dat waarnemen, als we teruggaan naar het voorwaardse bestaan. We hoeven niet louter abstract te zeggen dat de mens daar te midden van geestelijke wezens leeft, we kunnen heel concreet aangeven welke gaven ons de ene of de andere soort wezens geschonken heeft voor ons aardeleven. Wij danken deze geestwezens, dat wil zeggen we kiezen de juiste houding ten opzichte van deze wezens wanneer we zeggen: voor mijn denken dank ik de engelen, voor de taal dank ik de aartsengelen.

Nu gaan we terug naar het eerste wat het kind leert: het lopen, het evenwicht houden. Daar is meer mee verbonden dan men gewoonlijk denkt. Daarmee is verbonden dat het ik een heel bepaald fysiek proces oproept dat de mens van een kruipend in een lopend wezen verandert. Het is het ik dat de mens opricht, het is het astrale lichaam dat in het rechtop staande wezen doorwerkt tot in de gewaarwording van de taal en het is het etherlichaam dat dit alles met denkkraft doordringt. Maar allemaal werken ze door tot in het fysieke lichaam.

Kijken we naar het dier, waarbij de ruggengraat parallel loopt met het aardoppervlak, dan is het doen, het zich bewegen, het handelen (alles wat uit het astrale lichaam voortkomt) heel anders van aard dan bij de mens die als willend wezen handelt vanuit zijn opgerichte, verticale natuur.

Wat zich zo bij de mens in het ik, in het astrale lichaam en het etherlichaam afspeelt, dat is in het fysieke lichaam een soort verbrandingsproces. Hier is het punt waar onze op de fysieke wereld gerichte wetenschap - wanneer deze zich zal willen vervolmaken - zal kunnen samensmelten met de antroposofie.

Nu is het zo dat de verbrandingsprocessen bij de mens heel anders zijn dan bij de dieren. Wanneer de vlam van het organische wezen horizontaal werkt, vernietigt ze wat uit het geweten komt; wat van het geweten uit het morele komt, kan er niet in binnendringen. Dat deze vlam bij de mens door het geweten wordt doorstroomd, berust op het feit dat de wilsvlam bij de mens loodrecht op de aarde staat. Wanneer het kind het uiterlijke, fysieke evenwicht zoekt in het staan, gaat het net zo goed in deze inslag van het morele, van het geweten staan. Met het leren lopen schiet de moraliteit van de mens, ja zelfs de religiositeit binnen in het kind. Het zijn werkelijk verheven krachten die inwerken wanneer het kind overgaat van de kruipende naar de lopende beweging. Deze krachten brengen ons, wanneer we ze in omgekeerde richting, door het duister

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

van het kinderlijke bewustzijn heen volgen, naar een nog hoger omgaan van de mens met de wezens die we oerkrachten of 'Archai' noemen.

Alles wat de mens in het vóoraardse bestaan heeft doorgemaakt werkt door. Aan de gebedsachtige formule: voor mijn denken dank ik de engelen, voor de taal dank ik de aartsengelen, kunnen we nog een derde toevoegen: voor mijn staan in het aardse leven overeenkomstig de fysieke en morele krachten dank ik de Archai, die dat vermogen aan nog hogere wezens ontlenen.

En nu kunnen we antwoord geven op de vraag: hoe komt het dat de mens een helder bewustzijn had voor de geboorte en dan een dof bewustzijn meebrengt? Ja, daar duikt dat in onder wat we kunnen samenvatten onder het begrip 'loopkrachten', 'spreekkrachten' en 'denkkrachten', die we van de hogere hiërarchieën hebben meegekregen om ze om te vormen. We zien, dat datgene wat ons tot mens maakt, waardoor we mens onder mensen zijn, ons onze samenhang met de hogere goddelijk-geestelijke werelden laat zien. Deze goddelijk-geestelijke werelden betreden we tijdens ons aardse leven in zekere zin steeds weer opnieuw. Het is zo dat we moeten zeggen: voor het eigenlijke wezen van de mens is de toestand van de slaap - waaruit ook de dromen te voorschijn komen - minstens even belangrijk als het waken. Wanneer de mens overgaat van waken naar slapen, beginnen juist die drie vermogens te zwijgen die de mens zich - zoals geschetst - heeft eigen gemaakt. Het voorstellen, het spreken en het doen zwijgen. Maar dan zien we dat de mens als het denken zwijgt wanneer we inslapen, in dezelfde mate als waarin zijn gedachten uit zijn bewustzijn verdwijnen, in de nabijheid van de engelen komt, en dat hij wanneer het spreken verstomt in de nabijheid van de aartsengelen komt. En hoe meer de mens zich aan volkomen rust kan overgeven, des te meer komt hij, door zijn doen stil te leggen, in de nabijheid van de Archaiwezens, van de oerkrachten.

Maar waar het nu om gaat is, dat we op *waardige wijze* in de nabijheid van deze drie hiërarchieën komen, juist wanneer we slapen; dat we op waardige wijze in de nabijheid komen van de engelen, aartsengelen en Archai. Hier is het punt waarop we ons bij uitstek zouden moeten richten tot de mens van nu, want het hangt er sterk van af hoe het denken tijdens het waken gestalte krijgt, hoe wij in de nabijheid van de engelen komen. Het hangt af van de manier waarop de mens zijn spreekkrachten gebruikt, of dat waardig is of niet, of hij op waardige wijze in de nabijheid komt van de aartsengelen. Van de manier waarop hij op juiste wijze zijn vermogen tot bewegen en zijn morele zin gebruikt, hangt af of hij op waardige wijze in de nabijheid van de Archai komt.

Wij leven in een tijd waarin de mensen niet meer graag iets in hun denken willen hebben wat uitstijgt boven de fysieke wereld. Mensen willen aangezet worden door prik-

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

kels van de uiterlijke wereld. Een zelfstandig, zuiver denken - dertig jaar geleden heb ik in mijn *Filosofie van de vrijheid*⁵ al aangegeven dat dat de basis moet zijn voor morele inzichten - zoekt en stimuleert men bij de kinderen van nu jammer genoeg maar heel weinig. Maar door een dergelijke manier van denken, dat Goethe en Schiller nog 'idealistisch' genoemd zou den hebben, scheurt de mens zich los van de beperkte waakwereld in het aardse bestaan en houdt hij iets over voor de slaap. We beschikken over zo veel krachten om in de slaap bij de engelen te kunnen komen als er idealisme in ons denken is. En we hebben zo veel onmacht voor de schreden die wij naar de engelen zouden moeten doen als er materialisme in ons denken werkt. In dezelfde zin moet gezegd worden dat mensen die niet door het idealisme dat zij in waaktoestand ontwikkelen de krachten vinden om in de nabijheid van de engelen te komen, tijdens de slaap ten prooi vallen aan ahrimanische elementenwezens waarop hun denken zich dan moet richten. Het is toch zo prachtig wanneer het kind zo direct heeft leren denken op een manier waar de meeste mensen zich helemaal geen voorstelling meer van kunnen maken! Direct nadat het kind heeft leren denken is het denken van het kind nog geheel vervuld van het geestelijke. Het is prachtig om te zien hoe kinderen tot aan de tijd dat ze door het materialisme worden aangetast in de slaap als in vogelvlucht hun engelwezens tegemoet ijlen, hoezeer ze in de slaap met de engelwezens verbonden worden. We kunnen dus zeggen: in de slaap zoeken we, maar alleen door het idealisme, door vergeestelijking van de gedachtenwereld, die werelden op waaruit wij ons ontwikkeld hebben om hier als mens onder mensen het denken te leren.

Nu kijken we naar de taal. Dezelfde betekenis die het idealisme van de gedachten heeft voor het contact met de engelen, heeft het idealisme van de innerlijke houding, van de gezindheid, voor het contact van de mens met de aartsengelen in de slaap. Iemand die de woorden die hij tot anderen richt met een welwillende gezindheid kan vervullen die doorklinkt tot in de ziel van de ander, die niet aan anderen voorbijgaat maar op hen ingaat met de interesse die men voor anderen kan hebben... die innerlijke houding, die men een idealistische, welwillende gezindheid kan noemen, die is het die ook de taal welluidend maakt. Dat geeft aan het astrale lichaam en het ik - die ook aan de taal deelhebben - de kracht om in de slaap in de nabijheid van de aartsengelwezens te komen, terwijl de onsociale, egoïstische gezindheid die krachten verstrooit in de wereld van de ahrimanische elementenwezens. Wanneer de mens in de toestand van de slaap komt en hij de taal niet op de juiste, idealistische manier heeft gebruikt, dan ontmenselijkt hij zich dus eigenlijk.

⁵ De filosofie van de vrijheid, Zeist 2003.

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

Zo is het ook wanneer wij onze handelingen, ons doen, op een manier hanteren die menslievend is en zich tegelijk ook ten volle bewust is van het feit dat de mens niet alleen een vleeselijk wezen is, maar dat het innerlijke wezen van de mens een geestelijk wezen is. Want uit dit bewustzijn ontspruit het respect voor de ander als een geestelijk wezen. Door te handelen vanuit die opvatting ontwikkelen we voor de slaap die kracht die ons op de juiste wijze in de nabijheid van de Archai brengt. Maar zijn we niet in staat menslievende daden te verrichten, hebben we alleen bewustzijn van onszelf als lichamelijke wezens, dan worden die krachten verstrooid in de wereld van de ahrimannische elementenkrachten: wij vervreemden ons van de menselijke natuur zelf.

Zo brengt de mens drie gaven met zich mee uit het vooraardse bestaan en zo verbindt hij ze op drie manieren weer met de oorspronkelijke vorm tussen inslapen en wakker worden, wanneer hij onbewust blijft, maar steeds weer in de nabijheid van die wezens komt. Het is net zoals we hier op aarde onze omgang met onze medemensen vanuit drie bronnen moeten vormgeven: de bron van de gedachten, de bron van de taal en de bron van de daad. Zo hebben we tijdens het leven in de slaap een drievoudige relatie tot de geestelijke wereld: tot de engelen, de aartsengelen en de oerkrachten.

De verbinding die we hier samen met deze wezens tot stand brengen is van doorslaggevende betekenis wanneer we door de poort van de dood gaan. Want men kan door geestelijk schouwen weten dat de mens steeds dichterbij de engelen-, de aartsengelen- en de Archaiwezens kan komen. Maar heel erg kan het worden voor de toekomstige mensheid, wanneer ze zich geheel en al overgeeft aan de ahrimannische elementenwezens, wanneer het materialisme van het denken, spreken en handelen zich steeds meer gaat vastzetten. Maar dankzij de geestelijke wereld hebben de mensenzelen tegenwoordig - althans wat de meeste mensen betreft - nog zo veel goeds geërfd in de gezindheid van waaruit zij denken, spreken en handelen, dat het materialisme van tegenwoordig nog niet alles kan bederven. Heel materialistische mensen halen uit het huidige aardeleven niet veel om dicht bij de hiërarchieën te komen, maar uit het voorgaande leven welt op wat hen daarheen brengt. Maar de mensheid zou heel gemakkelijk een ander loon kunnen ontvangen wanneer ze niet tot een geestelijke levensopvatting komt.

De idealisering van het denken; van het spreken en van het doen verschaft de mens de mogelijkheid om als het ware nieuwe verbindingen te leggen met de drie groepen goddelijk-geestelijke wezens, met de engelen, de aartsengelen en de Archai, die de mens nodig heeft voor de tijd tussen de dood en een nieuwe geboorte. Anders zou hij in een verre toekomst, als hij in deze tijd geen verbinding zou hebben met de engelen, als een wezen worden geboren dat in zijn denken verlamd is; wanneer hij niet een verbinding zou zijn aangegaan met de aartsengelen zou hij een wezen worden zonder taal; wan-

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

neer hij geen verbinding met de Archai zou hebben zou hij verlamd in zijn ledematen en verlamd in zijn morele impulsen geboren worden. De aardemensheid heeft het in haar macht om door materialisme van beschaving en cultuur de hele aardemensheid te gronde te richten, Óf haar door vergeestelijking tot een hoger niveau te verheffen, het niveau dat ik in mijn *Wetenschap van de geheimen der ziel* het Jupiterbestaan van het aardewezen heb genoemd.⁶

Antroposofie is geen theorie. Ieder woord, iedere gedachte dringt door tot in ons hele gedachtenleven, tot in ons gehele menselijke zielewezen. Wij kunnen niet anders dan de gedachte hebben: wanneer je niet de juiste verbinding hebt met de hogere wezens, dan ben je maar een gebrekkig wezen. Dat geeft ons ook een verantwoordelijkheidsgevoel in het morele ten opzichte van de geestelijke wereld en van daaruit komt de mens tot het juiste verantwoordelijkheidsgevoel ten opzichte van de fysieke wereld. Dat komt alleen van daaruit.

Wanneer u bedenkt wat er dan met de mens gebeurt, hoe hij door het idealisme in zijn gedachten in de nabijheid van de engelen komt, hoe hij door zijn woorden, door de idealistische gezindheid in het spreken in de nabijheid van de aartsengelen komt en door het idealisme in zijn handelen in de nabijheid van de Archai, hoe hij zich in de slaap inspannt om bij de drie hiërarchieën te komen, dan zult u ook kunnen begrijpen wat het antroposofisch onderzoek ons laat zien: dat het lot van de mens op deze wijze geweven wordt. Dat alles dragen we met ons mee door de poort van de dood en later worden we het ons bewust. We moeten na de dood de gedachten vormen samen met de engelen; met de gezindheid die we hebben moeten we ons de voorstellingen na de dood verwerven. De manier waarop we ons door de taal in de mensheid invoegen verschaft ons het vermogen, de kracht, met de aartsengelen samen te komen. Door de manier waarop we onze ledematen gebruiken moeten we de mogelijkheid verwerven, na de dood door de omgang met de Archai een zelfbewustzijn te hebben. Zo leven we daar naartoe en zo wordt datgene geweven wat zich later uitkristalliseert in een heldere bewustzijnskracht tussen de dood en een nieuwe geboorte.

Kijken we nu naar het kind in de eerste levensjaren, dan zien we het vorige aardeleven nog nawerken. Je ziet niet alleen het vooraardse leven, maar ook het vorige aardeleven en pas dan maak je je de blik eigen voor het gehele aardeleven. Dan kijk je naar het kind, hoe het leert lopen, zijn armen leert gebruiken, je kijkt of het op de bal van de voet loopt of op de hielen. Je kijkt daar niet alleen naar met een fysieke blik, je ziet hoe bepaalde handelingen die vroeger met tederheid, met zachtheid, met een medelij-

⁶ In De wetenschap van de geheimen der ziel wordt beschreven hoe de aarde zeven ontwikkelingsstadia doorloopt. Deze worden benoemd met behulp van planetennamen. De eerste fase is de Saturnusfase, dan volgen de Zonnesfase, de Maanfase en de huidige Aardefase. De eerstvolgende fase is de Jupiterfase, daarna volgen nog de Venusfase en de Vulcanusfase.

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

dend hart zijn uitgevoerd, hoe die het kind in dit leven de stevige tred geven; je ziet dat een onzekere, huppelende tred het gevolg is van een grof, meedogenloos optreden in het vorige leven. Iedere stap die het kind doet, het worstelen om tot een bepaalde vorm van de stap te komen, verraaft ons hoe die vorm het gevolg is van een vorig aardeleven. Het fysieke leren we zien als we een afspiegeling van de morele impuls die in het kind vanuit een vroeger aardeleven leeft. Dat is het meest indrukwekkende wat je kunt zien: het leren lopen. De hoofdlijn van het lot komt tot uitdrukking in het leren lopen. Aan de vrijheid van de mens wordt - dat zei ik gisteren al - doordat hij met zijn lot geboren wordt net zo min afbreuk gedaan als door het feit dat hij blond of bruin haar heeft.

In het leren spreken komt iets anders tot uitdrukking. Ook dat heeft een bepaalde samenhang met het vooraardse bestaan, maar dat is moeilijk aan te geven. Omdat het moeilijk is uit te drukken, zou ik het enigszins populair willen beschrijven. Wanneer de mens door de poort van de dood gaat, heeft hij zijn mensenwezen op een bepaalde manier moreel gestalte gegeven. Hij heeft tijdens de slaap steeds aan zijn eigen wezen geweven en wat hij geweven heeft, gaat hij dan langzamerhand zelf zien. Wanneer de mens door de poort van de dood is gegaan, komt hij op de juiste wijze in de nabijheid van de engelen, aartsengelen en Archai. Maar daar komt nog iets bij wat de mens van de tweede hiërarchie heeft. Deze gieten als een ruimer, meer onpersoonlijk lot in de mens datgene wat de mens in zijn komende leven in een bepaalde taal invoegt, wat hem invoegt in het verband van een bepaald volk. Het persoonlijke lot hangt samen met wat de mens is in verbinding met de Archai, het spreekvermogen hebben we van de aartsengelen. Maar wélke taal we spreken, dat hebben we van veel hogere wezens: van de Exousiai, de Dynamis, de Kyriotetes.

Kijken we naar het denken, naar het voorstellingsvermogen, dan zien we dat het samenhangt met de engelen. Deze wezens kunnen de mens de gave van het denken schenken. Maar dit vermogen hebben ze pas in de aardetijd verworven, dat hadden ze nog niet in de tijd van de ‘Oude Maan’⁷? Daardoor kunnen de engelen zich zelf ook verder ontwikkelen; daardoor komen ze zelf in de nabijheid van de Serafijnen, Cherubijnen en Tronen. Daardoor hebben ze zich het vermogen eigen gemaakt, rechtstreeks in contact te treden met de Tronen, Cherubijnen en Serafijnen. En deze schenken niet een vermogen dat alleen aan een enkele mensengemeenschap wordt verleend, maar dat aan de mensheid als geheel wordt geschonken. Want het denken is toch iets wat alle mensen gemeenschappelijk hebben. Daarom is ook de logica over de gehele wereld dezelfde. Het lopen, waarin zich het persoonlijke lot manifesteert, hebben wij van de Archai, uit hun eigen krachten. De krachten van de taal heeft de mens van de aartsen-

⁷ ‘Oude Maan’: de Maanfase van de aarde-ontwikkeling (zie noot 6).

Lopen, spreken, denken

Rudolf Steiner

gelen, maar deze richten zich daarbij naar de tweede groep der hiërarchieën. Van de engelen heeft de mens het denkvermogen, maar zij schenken hem dat onder invloed van de hoogste hiërarchieën.

Zo zijn de dingen verweven in de wereldordening en men kan de mens alleen begrijpen wanneer men hem kan zien in zijn verweven-zijn met de wereldordening. Zo kan men niet alleen de individuele mens begrijpen, zo kan men ook het wezen van een levende of afstervende taal begrijpen, van een gebrekkig of een meer volmaakt denken. De mens bevindt zich op aarde in een zeker dualisme. Hij ziet dat de aardewezens afhankelijk zijn van bepaalde natuurwetten. Aan de andere kant heeft hij een bewustzijn van zijn samenhang met de godheid. Hier op deze aarde is er geen verbinding tussen de fysieke en de morele wereldordening. Maar wanneer we de blik richten op het voorgeboortelijke leven en het leven na de dood, dan begeven we ons in een wereld waar die beide werelden met elkaar tot een eenheid zijn versmolten.

De mens kan ook niet goed beoordelen wat hij zelf is wanneer hij niet in staat is werkelijk inzicht in zich zelf te hebben als geestelijke wezen. De mens komt niet tot een eenheid in zijn levensopvatting wanneer hij niet verder kijkt dan alleen naar het leven tussen geboorte en dood, wanneer hij niet in de hogere werelden schouwt. Om zijn gehele, volledige wezen te kunnen begrijpen, heeft de mens een bewustzijn nodig dat vervuld is van het inzicht in zijn samenhang met de geestelijke wereld.

Dat zijn de dingen die ik u vandaag op een meer esoterische wijze wilde zeggen.